

9. Врочинська Г. Освоєння та відтворення художніх традицій українських народних жіночих прикрас у творчості сучасних митців. *Народознавчі зошити*. 2018. № 1 (139). С. 242–253.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-609-6-15>

**ALLEGORICAL MOTIFS IN WALL PAINTINGS
OF THE 17TH–18TH CENTURIES IN WOODEN CHURCHES
OF TRANSCARPATHTIA**

**АЛЕГОРИЧНІ МОТИВИ В НАСТІННОМУ МАЛЮВАННІ
XVII–XVIII СТ. В ДЕРЕВ'ЯНИХ ЦЕРКВАХ ЗАКАРПАТТЯ**

Nesterenko A. O.

*Doctor of Philosophy (PhD),
Lecturer at the Department of Drawing
Kharkiv State Academy of Design
and Arts
Kharkiv, Ukraine*

Нестеренко А. О.

*доктор філософії (PhD),
викладач кафедри рисунка
Харківська державна академія
дизайну і мистецтв
м. Харків, Україна*

Церковні стінописи XVII–XVIII ст. в дерев'яних церквах Закарпаття відображають релігійні світоглядні вірування народу, які сформувалися в регіоні протягом певного історичного періоду та були щільно пов'язані з його традиціями й національними особливостями. Застосування в настінному живописі алегоричних мотивів сприяло кращому розумінню сюжетних сцен та образів, створювало можливості донести до віруючих те духовне значення, яке було вкладене в іконографічні композиції. Через художні образи в настінних розписах XVII–XVIII ст. в дерев'яних церквах на території Закарпаття можна простежити теологічні погляди населення про добро і зло, про вічність, про вибір життєвого шляху та інше.

Глибокий алегоричний сенс прихований в композиції «Страшний суд», яка на сьогодні в задовільному стані збереглася у наві в церкві Успіння Пресвятої Богородиці в селі Новоселиця Закарпатського краю. В сюжеті зображуються чесноти і вади: чітко показано розподіл на два життєвих шляхи, в яких, з одного боку, для праведників змальовано «Рай» з трьома фігурами праотців в оточенні райських дерев, квітів з душами праведників у руках, а з іншого – «Пекло» з грішниками, демонами та бісами. Алегорія, що застосовується в іконографії «Страшного суду», має символічну квінтесенцію, дидактичне спрямування,

мотивує до роздумів про вибір життєвого шляху, показуючи боротьбу між добром і злом, пояснюючи моральні істини. У настінному сюжеті в церкві передано народні уявлення про навколишній світ у взаємозв'язку із духовним життям.

По п'ять «розумних» і «нерозумних» дів в медальйонах зображено в бабинці на протилежних стінах в церкві Святої Параскеви в селі Олександрівка на Закарпатті, підґрунтям іконографії яких стала «Притча про десять дівчат» Ісуса Христа [1]. Ці алегоричні образи мають дидактичне і моралістичне призначення. «Розумні» дів асоціюються з людьми, що слідують Божим заповідям, а олія в їхніх світильниках – із добром, довірою, відданістю. Образи «розумних» дів уособлюють в собі позитивні якості: мудрість, віру, надію тощо. Завдяки алегорії розв'язаний теологічний зміст у зображенні «нерозумних» дів: вони затуляють собою чаші [4, с. 50]. «Нерозумні» дів асоціюються із легковажністю, безглуздістю, дурістю тощо. Однозначного тлумачення образів «розумних» і «нерозумних» дів між дослідниками не має. В. Залозецький зазначає, що зображення «мудрих» дів потрібно співвідносити з жіночими алегоріями [3, с. 133], але П. М. Жолтовський вважає, що невірно зображення «розумних» та «нерозумних» дів відносити до алегоричних композицій [2, с. 112], проте, він не аргументує своє заперечення.

Засобами алегорії в бабинці церкви Святої Параскеви в Олександрівці вирішено багато сюжетних сцен та художніх образів. Приміром, це зображення над «нерозумними» дівами вершників Апокаліпсису, сюжети «гріха і тріумфу смерті» [2, с. 112]. Хоча єдиної думки серед вчених стосовно значення кожного із вершників Апокаліпсису не має [5, с. 375–379; 6, с. 273; 7, с. 100–105; 8, с. 140], їх образи асоціюються із голодом, нестатком, великою війною, завойовництвом, епідеміями, сатанинською силою та іншими негативними явищами.

В настінному малюванні нави в церкві Святого Архистратига Михаїла в селі Крайниково на Закарпатті зустрічається образ «Покрови Богородиці», яка асоціюється із захисницею усього українського народу, духовним спасінням від негаразд, воєн, зла, хвороби тощо. Сюжет набув широкого розповсюдження в Україні в XVII столітті. Це унікальне зображення Богородиці, яке змальоване під впливом уявлення місцевого населення про цей образ. Цікавою є орнаментация рушника, який тримає вона в руках. Простежується, що орнамент виконаний під впливом народного мистецтва краю.

Таким чином, можна зазначити, що алегорії в настінному малярстві XVII–XVIII ст. допомагали доносити до віруючих складні теологічні ідеї у зрозумілій для них формі. Призначенням алегоричних образів в іконографічних сюжетах було поучення та виховання, спонування

до вибору праведного життєвого шляху. Алгоритичні мотиви церковних розписах XVII–XVIII ст. на Закарпатті інтегрували елементи народних вірувань, що робило їх ближчими та зрозумілішими для місцевого населення.

Література:

1. Від Матвія 25. Притча про десятих дівчат. URL: <https://www.bible.com/uk/bible/204/MAT.25.UMT> (дата звернення: 12.09.2025).
2. Жолтовський П. М. Монументальний живопис на Україні XVII–XVIII ст. Київ : Наукова думка, 1988. 159 с.
3. Залозецький В. Малярство Закарпатської України (XIV–XIX). *Стара Україна*. 1925. VII–X. С. 131–139.
4. Приймич М. Церковний живопис Закарпаття: станковий та монументальний живопис історичного Закарпаття до першої половини XX ст.: історико-мистецтвознавчі нариси. Ужгород : Карпати, 2017. 246 с.
5. Beale, G. K. The Book of Revelation (New International Greek Testament Commentary (NIGTC)). Michigan : Eerdmans, 1999. 1245 p.
6. Graham, B. Approaching hoofbeats: the four horsemen of the Apocalypse. New York : Avon, 1985. 273 p.
7. Morris, L. The Book of Revelation: an introduction and commentary. Leicester : Inter-Varsity Press, 1987. 256 p.
8. Mounce, R. H. The Book of Revelation. Michigan: Eerdmans, 1997. 475 p.